

*Закусило К. С., бакалавр, наук. керівники: Лозовенко С. Ю., асистент;
Білоцька Л. Б., к.т.н., доцент*

Київський національний університет технологій та дизайну

**ЕТНОКОД УКРАЇНИ: ТРАДИЦІЙНИЙ ОРНАМЕНТ
У СУЧАСНІЙ ЛЕГКІЙ ПРОМИСЛОВOSTІ**

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню традиційного українського орнаменту як ключового елемента етнокоду в контексті сучасної легкої промисловості. Визначено, що орнаментика, ґрунтуючись на архаїчних світоглядних уявленнях, успадкованих, зокрема, від цивілізації Трипільської доби, інтегрувалась крізь віки в українську культуру і наразі виконує функцію візуального коду національної ідентичності.*

Проаналізовано критичні виклики впровадження української символіки у сучасні дизайнерські рішення. До них належать уніфікація традиційної орнаментики, її знецінення, ризик культурного привласнення та відсутність ефективного юридичного захисту колективної спадщини. Обґрунтовано стратегії етичної комерціалізації, зокрема механізми партнерства зі спільнотами-носіями традицій, розробку кодексів етики та застосування інноваційних технологій для підтвердження автентичності орнаменту.

Досліджено успішні приклади інтеграції орнаменту в сучасний дизайн одягу та аксесуарів, які демонструють потенціал етнодизайну для національної ідентичності та економіки України.

Ключові слова: *традиційний орнамент, етнокод, українська ідентичність, Трипільська культура, продукція легкої промисловості, етнодизайн.*

Zakusylo K. S., Lozovenko S. Yu., Bilotska L. B.

Kyiv National University of Technologies and Design

**ETHNOCODE OF UKRAINE: TRADITIONAL ORNAMENT
IN MODERN LIGHT INDUSTRY**

Abstract. *The article explores traditional Ukrainian ornament as a key element of the ethno-code within the context of modern light industry. It has been established that ornamentation, rooted in archaic worldviews and inherited, in particular, from the Trypillian civilisation, has been integrated into Ukrainian culture throughout the ages and today serves as a visual code of national identity.*

The study analyses the critical challenges of incorporating Ukrainian symbolism into contemporary design practices. These include the unification of traditional ornamentation, its devaluation, the risk of cultural appropriation, and the lack of adequate legal protection of collective heritage. Strategies for ethical commercialisation are substantiated, including partnership mechanisms with tradition-bearing communities, the development of ethical codes, and the use of innovative technologies to verify the authenticity of ornaments.

Successful cases of integrating traditional ornaments into modern clothing and accessory design are examined. These examples demonstrate the potential of ethno-design to strengthen national identity and contribute to the economy of Ukraine.

Keywords: *traditional ornament, ethno-code, Ukrainian identity, Trypillian culture, light industry products, ethno-design.*

Вступ. В умовах активних культурних трансформацій та посилення глобалізаційних процесів питання збереження національної ідентичності та культурної спадщини набуває стратегічного значення. Традиційний орнамент в Україні є одним із найбільш глибоких виразників етнокоду – системи світоглядних уявлень, що

формувалися протягом тисячоліть. Завдяки своїй символічній насиченості та художній витонченості, українські орнаментальні мотиви стали вагомим джерелом натхнення для сучасної легкої промисловості, зокрема для дизайну текстилю, одягу та аксесуарів. Проте, комерційна інтеграція цієї спадщини створює подвійний виклик: з одного боку, це можливість для популяризації національної культури на міжнародній арені та економічного розвитку, а з іншого – загроза культурного привласнення, уніфікації та знецінення автентичного змісту символів в умовах масового виробництва.

Аналіз наукових джерел свідчить про значний інтерес науковців щодо проблематики, пов'язаної з традиційним орнаментом. Фундаментальні роботи, наприклад дослідження Г. Павлуцького [1], підтверджують історичну еволюцію та регіональне розмаїття української орнаментики. Важливість архаїчних витоків, зокрема впливу Трипільської культури, наголошена в працях, присвячених археологічній та етнографічній спадщині [2].

Сучасні науковці зосереджуються на декількох ключових напрямках. С. Вольська досліджує сучасний український етнодизайн, визначаючи, що він характеризується високою орнаментальною культурою, вишуканою колористикою і формується в особливих зв'язках з народною традицією [3]. Роботи [3–4] підкреслюють, що етнокод у дизайні є засобом формування національної візуальної ідентичності.

У статті [5] аналізується народна вишивка як елемент дизайн-проектування сучасних колекцій одягу. Ж. Денисюк [6] досліджує концептуалізацію етнічного стилю в умовах високої моди (Haute Couture), яка дозволяє дизайнерам відійти від стандартних шаблонів.

Автори [7] вивчають роль національних мотивів у сучасному українському дизайні та оцінюють їхнього впливу на формування глобальних дизайнерських тенденцій.

Роботи, подібні до [8], акцентують увагу на необхідності знання сакральної символіки кольору та візерунків регіонів України, щоб уникнути неправильного використання символів.

Активізація практичного використання етнокоду в образах сучасних дизайнерів одягу [9–11], а також модних брендів [12–14] зумовила появу дискусій щодо етичної комерціалізації та відповідності міжнародним нормам ЮНЕСКО [15].

Попри ґрунтовність етнографічних та мистецтвознавчих робіт, невирішеними залишаються питання ефективного юридичного захисту колективної спадщини та розробки етичних кодексів для масових виробників, які б забезпечували прозорість та повагу до громад-носіїв знань.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз ролі та функцій традиційного українського орнаменту як ключового елемента етнокоду в контексті сучасної легкої промисловості та розробка рекомендацій для його етичної комерціалізації, які забезпечать збереження автентичності та культурної цінності в умовах глобалізації.

Основними завданнями дослідження є:

1. Розкрити історичні витoki українського орнаменту як носія етнокоду, а також переосмислити еволюцію та роль орнаменту в історичному контексті.
2. Проаналізувати вплив глобалізації та масового виробництва на автентичність орнаменту.
3. Розробити стратегії збереження автентичності та етичної комерціалізації.
4. Виявити успішні приклади інтеграції етнокоду в сучасні дизайнерські рішення вітчизняних брендів.

Методи досліджень. Для досягнення поставлених завдань застосовано наступні методи дослідження:

- аналітичний метод – для опрацювання наукових джерел та публікацій, мистецтвознавчих досліджень, присвячених українському орнаменту та етнодизайну;
- порівняльно-історичний метод – для простеження трансформації орнаментальних мотивів у різні історичні періоди;
- культурологічний підхід – для інтерпретації орнаменту як носія етнокоду та візуальної мови культури;
- емпіричний аналіз кейсів – для вивчення сучасних практик застосування етнодизайну у діяльності українських брендів.

Результати досліджень. В умовах сучасних глобальних процесів спостерігається зростання міжнародного інтересу до мистецької спадщини України. Цей фактор стимулює переосмислення традиційних орнаментальних мотивів як ключового джерела натхнення для інноваційного проєктування та декорування текстильних виробів, одягу, взуття.

1. Витоки та філософія українського орнаменту. Орнамент є однією з найдавніших форм візуального кодування інформації та художньої творчості людства. В українській культурі він є не просто декорацією, а відображенням етнокоду – системи світоглядних уявлень, що формувалися протягом тисячоліть.

Українська орнаментика має надзвичайно давнє походження – з первісних часів, і є свідченням того, що її графічна мова вже мала попередні декоративні, символічні та комунікативні функції. Значний вплив на формування українського етнокоду мала Трипільська культура, яка зародилася у період енеоліту (приблизно 5400–2750 рр. до нашої ери), і яка вже використовувала багату символічну мову у своїй кераміці.

Для підтвердження зв'язку сучасної орнаментики з архаїчними витоками, автори дослідили зразки Трипільської доби (рис. 1), відвідавши Краєзнавчий музей (с. Халеп'я, Київська обл.) та Трипільський етно-історичний комплекс (с. Трипілья, Київська обл.).

Джерело: Власні фотографії авторів на основі польових досліджень українських музеїв.

Рис. 1. Орнаментика на виробах Трипільської доби

Аналіз експонатів засвідчив високу складність і витонченість рисунків на глиняних виробах побуту. Це підтверджує, що графічна мова Трипільської культури вже мала розвинену символічну систему, яка стала основою для подальшої української орнаментики.

Зародження візерунків тісно пов'язане з первісними космогонічними уявленнями та обожненням природи. Як зазначає Є. Гула, художнє мистецтво Трипілья, зокрема мотиви спіралей, меандрів та зооморфних фігур на кераміці, відображало ідеї родючості, циклічності життя та космічного порядку [2]. Ця символіка не зникла, а трансформувалася та успадкувалася у подальшому мистецтві, зокрема у вишивці та писанкарстві, що доводить генетичний зв'язок поколінь. Важливо пам'ятати, що традиційний орнамент був не лише естетичною практикою. Візерунки на вишивці та тканих виробах, гончарних предметах і вирізьблених із дерева були віддзеркаленням громадянської поведінки, ритуальної та релігійної практики, а також соціальних цінностей.

У первісні часи орнаменти виконували три ключові функції:

- сакральну (релігійну) – символи сонця, води, землі та дерева життя виступали оберегами, захищаючи людину від зла та забезпечуючи зв'язок із вищими силами;
- суспільну – візерунки могли ідентифікувати племінну чи регіональну приналежність, а також соціальний статус особи;
- естетичну – прикрашання побутових предметів та одягу.

2. Еволюція та роль орнаменту в історичному контексті. Протягом історичного розвитку український орнамент не був статичним. Цей факт відображений у наукових роботах Г. Павлуцького. Його дослідження доводять, що відбувалося поступове формування регіональних особливостей (Поділля, Гуцульщина, Полісся), яке проявляється зараз у домінуванні певних геометричних, рослинних чи зооморфних мотивів та колористики у традиційній орнаментиці, характерної для окремих регіонів [1].

Важливим етапом була адаптація орнаментальної символіки в умовах християнства, коли давні язичницькі знаки не зникли, а перейшли у християнську культуру, отримавши нове синкретичне тлумачення, але зберігши частину свого первісного, оберегового значення.

Саме ця здатність до історичної трансформації, паралельно зі збереженням архаїчних символів, визначила головну роль українського орнаменту – він став «культурним паспортом» нації, елементом збереження національної ідентичності та колективної пам'яті, виступаючи візуальним кодом, що об'єднує українців.

3. Орнамент в умовах глобалізації та виклики для автентичності. Сучасний розвиток легкої промисловості відбувається під значним впливом глобальних процесів, які, з одного боку, відкривають можливості для експорту українського етнодизайну, а з іншого – створюють серйозні виклики для збереження автентичності традиційної символіки. Ці виклики мають економічні, культурні та правові аспекти.

3.1. Виклики, пов'язані з масовим виробництвом та уніфікацією. Масове виробництво вимагає спрощення та стандартизації, що несе ризик комерціалізації і потенційного знецінення традиційних орнаментів. Це проявляється у поверхневому копіюванні народної символіки без розуміння її сакральної та культурної цінності. Використання традиційних мотивів на продукції масового вжитку (на футболках, кросівках, білизні, чохлах для телефонів і т. п.) без розуміння культурного контексту їх значень, може призвести до знецінення змісту та перетворення символу на тривіальний декор, формуючи вульгаризований етнографічний образ.

Ця проблема також порушує питання регіональної автентичності. Деякі компанії змішують і поєднують візерунки різних регіонів України. Хоча кінцевий виріб може бути

естетично привабливим, такий підхід до створення дизайну продукції не є коректним з огляду на культурну спадщину. У ньому колір і декоративна функція заміщують сакральне значення місцевих орнаментів, що призводить до уніфікації та знецінення багатих українських традицій [1].

3.2. Правові та етичні виклики. Потреба етичної комерціалізації диктує необхідність вирішення правових прогалин, які сприяють недобросовісному використанню спадщини.

Традиційні орнаментальні мотиви є колективною спадщиною, на яку класичні механізми інтелектуальної власності (авторське право, торговельні марки) не поширюються. Це створює юридичну прогалину, яка унеможлиблює захист орнаменту від недобросовісного копіювання та знецінення як з боку держави, так і з боку громад-носіїв знань [15].

Більшість масових виробників використовують народну символіку без участі спільнот або груп ремісників, які є зберігачами автентичних знань, та без прозорої політики щодо розподілу прибутків. Це порушує етичні норми, рекомендовані Конвенцією ЮНЕСКО [15], оскільки лише виробники отримують фінансову вигоду, тоді як спільноти-носії культурної спадщини не отримують належної економічної компенсації чи підтримки.

Відсутність етичних кодексів та механізмів прозорості створює ризик, що український етнокод може бути використаний та привласнений іноземними компаніями або дизайнерами без будь-якого посилання на його українське походження, що завдає шкоди візуальній ідентифікації країни на міжнародній арені [16].

4. Стратегії збереження автентичності та етичної комерціалізації. Міжнародні норми збереження нематеріальної культурної спадщини, зокрема Конвенція ЮНЕСКО, підкреслюють необхідність поваги, участі спільнот та передачі знань як ключових елементів відповідального використання культурних виражень [15].

Оскільки неконтрольована комерціалізація становить пряму загрозу для культурної спадщини, успішна інтеграція етнокоду в дизайн текстильних виробів та одягу можливий лише через гармонійний синтез спадщини й сучасних дизайнерських напрямків, а також вимагає впровадження комплексних стратегій, які поєднують ринкову привабливість з етичною відповідальністю та юридичною захищеністю.

Успішна інтеграція етнокоду в дизайн вимагає впровадження механізмів, що знижують ризик культурного привласнення. До вже апробованих стратегій належать:

- Виробництво серії продукції обмеженого випуску, присвячені певним регіональним історіям. Цей підхід дозволяє зберегти високу цінність виробу при мінімізації ризику масової «баналізації» мотиву.

- Маркування з поясненнями – супровід продукції інформацією про походження мотиву, використані техніки декорування, регіон походження та значення символів. Такий підхід підвищує освіченість споживача і створює додану культурну цінність.

- Співпраця з музеями та академічними інституціями – інтеграція наукового контексту, доступ до автентичних зразків та їхніх реконструкцій, що забезпечує достовірність використання орнаментів (наприклад, колаборація бренду Etnodim з Музеєм Івана Гончара [17]).

Для забезпечення сталого та етичного використання етнокоду необхідно впровадити низку додаткових підходів:

1. Залучення спільнот-носіїв традиції до розробки колекцій, наприклад шляхом колаборації дизайнерів із майстрами традиційних технік, із забезпеченням прозорих економічних механізмів (авторські винагороди, відсоток від продажів). Такий підхід трансформує модель «використання» на модель «партнерства».

2. Запровадження інструментів захисту інтелектуальної власності шляхом дослідження можливості створення колективних знаків або регіональних сертифікаційних міток та використання географічних вказівок, які є більш придатними для захисту колективної спадщини, ніж класичне авторське право.

3. Розроблення галузевих нормативів, «кодексів етики» для виробників, які включатимуть обов'язкові пункти щодо документування походження орнаменту, консультації з експертами та чіткої політики розподілу прибутків.

4. Запровадження технічних рішень для автентичності. Наприклад, використання QR-етикеток або технології блокчейн для цифрової ідентифікації та фіксації походження орнаменту, елементу, символіки, деталі, виробу, що дозволяє довести автентичність і мотивувати споживача платити за унікальну історію.

5. Розвиток освіти та підтримка майстерності. Інвестиції у творчі резиденції та освітні програми надають ремісникам можливість навчати молодих дизайнерів традиційним технікам, передавати свої знання та поширювати досвід попередніх поколінь. Такий механізм не лише запобігає витісненню ручної праці, але й сприяє сталому розвитку економіки через створення якісних і культурно обґрунтованих продуктів.

Такий комплексний підхід дозволить поєднати потреби ринку з вимогами збереження автентичності та повагою до носіїв спадщини.

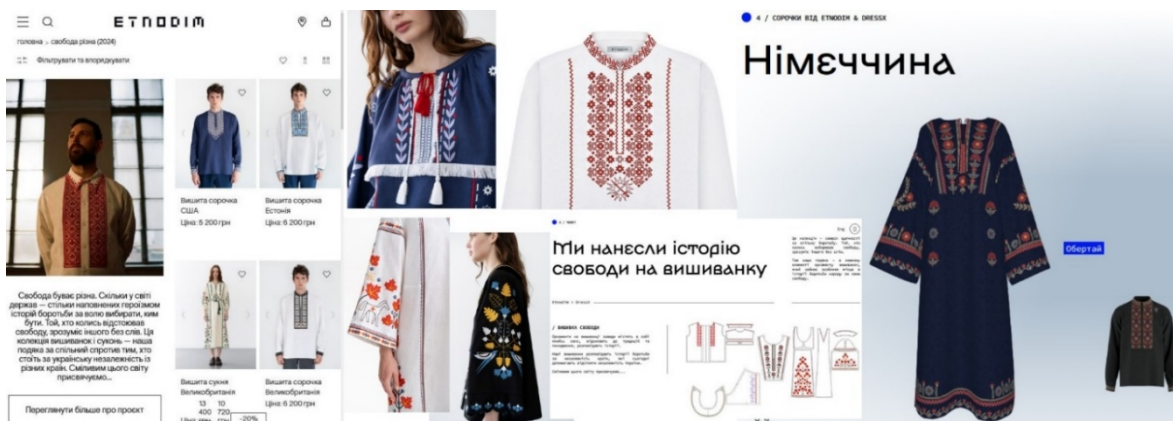
5. Успішні кейси використання етнокоду в легкій промисловості України. Пошук елементів візуальної ідентифікації країни, які могли б гідно представляти імідж держави на міжнародній арені, повинен здійснюватися на основі творчого переосмислення етнічного матеріалу і глибинного розуміння своєрідного менталітету українців [4]. Ключовим завданням стає впровадження принципів етнодизайну, який, за С. Вольською, має органічно поєднувати традиційну естетику з сучасними технологіями та ергономікою [3]. Такий підхід формує конкурентоспроможність України, оскільки пропонує світовому ринку не просто одяг, а продукт із глибокою історією та змістом.

Сучасний український етнодизайн виступає важливим аспектом національної ідентичності. Він характеризується високою орнаментальною культурою та колористичною палітрою, успадкованою від народних традицій. Розробки орнаментальних мотивів, що поєднують новаторські риси, є цікавими завдяки композиційним рішенням та інноваційним технічним прийомам декорування. Привабливість цього напрямку в дизайні (як при оздобленні виробів, так і середовища) полягає в його лаконічності, демократичності та естетичній привабливості [3, с. 33].

Використання вишивки у сучасних виробках легкої промисловості не означає просте копіювання традиційного орнаменту. Це процес творчого переосмислення та ретельного видозмінення. В успішних версіях такої інкорпорації символічну вагу традиційного орнаменту поважають, водночас залишаючи місце для сучасних споживчих вподобань.

Переконливим прикладом такого факту є «Etnodim». Мета бренду – розширення погляду на сучасну вишиванку, поєднуючи особливості етнічного одягу минулого з символами та образами подій новітньої історії [12]. Наприклад, колекція цього бренду під назвою «Свобода різна» використовує простий крій, але додає виробам унікальності вишитими символами тих країн, що підтримують Україну у цей складний для нашої держави час. Ця колекція – символ вдячності за спільну боротьбу. Цікавим є факт, що колекція розроблена як у фізичному, так і у віртуальному форматі (у колаборації з «DressX»), поєднавши традиції із цифровими технологіями (рис. 2).

Вітчизняні виробники одягу демонструють численні успішні приклади, коли етнокод стає основою успіху.

Джерело: Фотографії із сайту бренду «Etnodim» [12].

Рис. 2. Колекція «Свобода різна» від українського бренду «Etnodim»

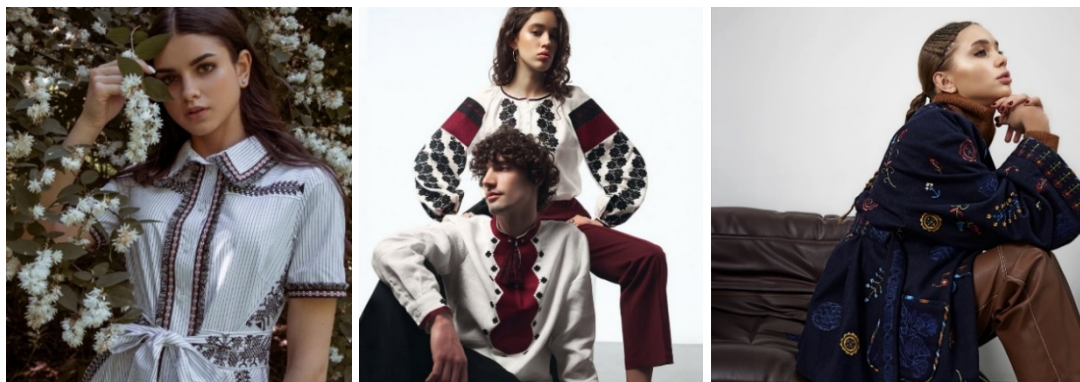
Українські дизайнерки Vita Kin та Yuliya Magdych, інтегрували архаїчні техніки вишивання та символіку в сучасний крій та силуети (рис. 3), перетворивши вишиванку на предмет високої моди, що має попит далеко за межами України [9, 10].

Джерело: Фотографії із сайту брендів «Vita Kin» та «Yuliya Magdych» [9, 10].

Рис. 3. Колекції з етномотивами від українських дизайнерок:
Vita Kin (а) та Yuliya Magdych (б)

Бренд дизайнерського одягу «CHERNIKOVA» [11] активно використовує стародавні орнаменти та елементи традиційного строю, зокрема Галичини, інкорпоруючи їх у сучасні тканини та силуети (рис. 4).

Джерело: Фотографії із сайту бренду «CHERNIKOVA» [11].

Рис. 4. Вироби з елементами українського орнаменту від бренду «CHERNIKOVA»

Бренд «Zerno» [13] створює одяг, що «має сенс», звертаючись до народного строю Наддніпрянської України (корсетки, жупани). Філософія цього українського бренду одягу та аксесуарів втілена в довговічному дизайні та фольклорних мотивах. Дизайнери бренду використовують такі техніки, як вибійка ручної роботи та репліки автентичного крою, підкреслюючи глибину художнього відчуття (рис. 5).

Джерело: Фотографії із сайту бренду «Zerno» [13].

Рис. 5. Вироби бренду «Zerno» з використанням українських етномотивів

Дизайнери бренду «Varenyky Fashion» спеціалізуються на виготовленні високоякісних вишитих суконь та сорочок (рис. 6), використовуючи складні та насичені орнаменти регіонів України [14].

Джерело: Фотографії із сайту бренду «Varenyky Fashion» [14].

Рис. 6. Сукня та сорочка від «Varenyky Fashion» з яскравими народними принтами

Виробники сумок та аксесуарів використовують етнокод через ткацтво, вишивку або унікальні кольорові рішення. Так бренд «PLYN», виробник сумок та кисетів, створює шкіряні аксесуари, які інкорпорують традиційні українські елементи [18]. Особливо відомі шопери у їх виконанні з накладною кишенею, виконаною в техніці ручного ткацтва з використанням традиційних візерунків (рис. 7), а також сумочки-кисети, натхненні аксесуарами зі старовинного національного вбрання.

Джерело: Фотографії із сайту бренду «PLYN» [18].

Рис. 7. Шопер від «PLYN» з застосуванням імітації ручного ткацтва

Виробники декоративного текстилю, наприклад «Український Оберіг» [19] активно застосовують орнамент для створення затишку та національного колориту, використовують переосмислені геометричні та рослинні мотиви, поєднуючи їх з високоякісними натуральними матеріалами, інтегруючи етнокод у повсякденний побут (рис. 8).

Джерело: Фотографії із сайту бренду «Український Оберіг» [19].

Рис. 8. Традиційна вишивка на тканині від бренду «Український Оберіг»

Секрет успіху цих кейсів полягає у кількох аспектах:

1. Повага до автентичності, розуміння значення символів, використання традиційних технік або їх якісна імітація.
2. Інноваційність, застосування сучасних матеріалів та актуальних дизайнерських рішень.
3. Маркетинг історії – продаж не лише продукту, а й його унікальної культурної історії.

Висновок. Дослідження підтверджує, що традиційний український орнамент є не лише декоративним елементом, але і потужним візуальним кодом національної ідентичності. Цей код, сформований у системі сакральних, суспільних та естетичних функцій, виконує ключову роль «культурного паспорта». Його глибока символіка, укорінена у світоглядних уявленнях давніх культур, зокрема Трипільської, зберіглася у

формі декоративно-прикладного мистецтва та знайшла нове життя в сучасному дизайні одягу та текстилю.

Виявлено ключові виклики комерціалізації традиційної символіки:

- ризик уніфікації та знецінення традиційного змісту орнаментів через стандартизацію та масове виробництво.
- юридична прогалина в системі захисту колективної інтелектуальної власності.
- етичні порушення, пов'язані з відсутністю прозорості у співпраці зі спільнотами-носіями традицій.

Запропоновано комплекс рішень для етичної інтеграції:

1. Впровадження механізмів «партнерства» з майстрами та громадами із введенням системи економічних компенсацій.
2. Розробка галузевих «кодексів етики» та використання інструментів колективного захисту (географічні вказівки, сертифікаційні мітки) на заміну класичного авторського права.
3. Застосування інноваційних рішень, як-от QR-коди та блокчейн, для підтвердження походження та історії орнаменту.

Попри виклики глобалізації, українські виробники одягу і текстилю демонструють успішні приклади інтеграції етнокоду у свої колекції, поєднуючи традиційні техніки з новітніми технологіями, доводять, що конкурентоспроможність на світовому ринку досягається завдяки творчому переосмисленню традицій та повазі до автентичності символів. Такий синтез формує культурний продукт, що не лише відображає історичну спадщину, а й репрезентує сучасну Україну як креативну державу з унікальним культурним обличчям.

Збереження та актуалізація етнокоду у виробках легкої промисловості – це не лише питання естетики, а й чинник культурної стійкості, національної єдності та духовного відродження суспільства.

Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці концептуально-технологічної моделі гармонійного поєднання автентичних традиційних орнаментів із сучасними цифровими технологіями (3D-друк, генеративний дизайн, AR/VR-презентації) для інноваційного проектування та віртуальної репрезентації виробів легкої промисловості. Це дозволить не лише поглибити етичну комерціалізацію етнокоду, але й відкрити нові шляхи для персоналізації та цифрового архівування культурної спадщини.

Список використаної літератури

1. Павлуцький Г. Історія українського орнаменту / Передм. М. Макаренка; Укр. акад. наук, Всеукр. археол. ком., Від. мистецтва. Київ: 3 друк. Укр. акад. наук, 1927. 26 с.
2. Гула Є. П. Художнє мистецтво Трипілля в контексті розвитку українського дизайну. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. 2019. № 2. С. 132–139.
3. Вольська С. О. Культура етнодизайну у житті українського народу. *Матеріали наук.-прак. конф., що відбулася у рамках XXV Міжнародного гуцульського фестивалю* (Яремче, 27 липня 2018 р.). С. 33–34.
4. Сбітнєва Н. Ф. Графічний дизайн України початку III тисячоліття: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2011. № 6. С. 142–148.
5. Васильєва О. С., Воловодюк О. М., Мусієнко В. О., Васильєва І. В. Українська народна вишивка як елемент дизайн-проекування сучасних колекцій одягу. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. 2018. № 1 (257). С. 150–153.
6. Денисюк Ж. З. Етнокультурні коди українського традиційного костюма у віддзеркаленні світу високої моди. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 3. С. 101–107.
7. Мосендз О., Касьяненко К., Красильникова І. Роль національних мотивів у сучасному українському дизайні та їхній вплив на глобальні тренди. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2025. Вип. 6. С. 97–108. <https://doi.org/10.32782/uad.2024.6.12>.

-
8. Закодована вічність в українських орнаментах: методична збірка / Уклад. Т. В. Куракова. Слов'янськ: Вид во Б. І. Маторіна, 2020. 96 с.
9. VITA KIN. URL: <https://www.vitakin.com>.
10. Yuliya Magdych. URL: <https://yuliyamagdych.com>.
11. Chernikova. URL: <https://chernikova.ua>.
12. Etnodim. Freedom is different. URL: <https://etnodim.ua/freedom-is-different>.
13. Zerno. URL: <https://www.zerno.fashion>.
14. Varenyky Fashion. URL: <https://varenykyfashion.ua>.
15. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини = Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Париж: Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), 2003. URL: <https://ich.unesco.org/en/convention>.
16. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
17. Etnodim. Etnodim x Національний центр народної культури "Музей Івана Гончара". URL: <https://etnodim.ua/etnodim-x-musey-honchara>.
18. PLYN. URL: <https://plyn.com.ua>.
19. Український Оберег. URL: <https://ukrainskij-obereg.prom.ua>.